

SZEMELVÉNYEK A MAGYAR MŰSZAKI IRODALOM MULTJÁBÓL

"Büszkék lehetünk és méltán vagyunk büszkék a Bolyaiakra és Eötvös Lorándra, Jedlik Ányosra és Bánki Donátra...ezek a nevek egymagukban is mutatják, milyen óriási lehetőségek rejlenek a magyar tudományban."

Gerő Ernő

A magyar műszaki szakemberek, tudósok, mérnökök az általános technika fejlesztésében jelentős részt vállaltak; tudományos munkásságukkal világszerte hírnevet és dicsőséget szereztek a magyar névnek.

Az első magyar műszaki szakíró, akinek munkásságáról tudunk, VERANCICS PAUSZTUSZ /1951-1617/ volt. Latin-, olasz-, spanyol-, francia- és német nyelvű technikai könyve "Machinae Novae" /Uj gépek/ címen jelent meg 1618-ban Velencében. A könyv 49 rézmetszetű táblája között a szerző saját alképzelésű találmányait is közzétette.

Az első magyar nyelvű lexikon írója APÁCZAI CSERE JÁNOS /1625-1659/ volt. Műve a "Magyar Encyklopaedia, azaz minden igaz és használatos Böltsességnek szép rendbe foglalása és Magyar nyelven világra botsátása" Hollandiában, Utrechtben jelent meg 1655-ben.

A magyar műszaki kultúra aránylag későn fejlődött ki, mert a magyar ipar az osztrák elnyomópolitika következtében nem alakulhatott ki. A magyar szakírók könyvei ekkor általában idegen nyelven jelentek meg, hiszen a magyar csupán a nép nyelve volt, a könyvek pedig nem a népnek íródtak. MAKÓ PÁL könyve a villámról és hatásáról - amely Franklin idevonatkozó kísérletei után néhány évvel jelent meg - 1775-ben először német nyelven került kiadásra és csak hat évvel később magyar nyelven. /lásd: Képmelléklet/. Makó Pál az Institutum Geometricum, a magyar Mérnöki Intézet tanára volt, akinek könyveit Ausztria, Németország és Olaszország egyetemén is használták.

AZ ELSŐ MEGYEETEMI TANKÖNYVEK

Az 1782-ben Magyarországon alapított Institutum Geometricum, a világ első egyetemi rangu mérnökképző intézete 12 évvel előzte meg a párizsi Ecole Polytechniquet, a francia egyetemi rangu mérnökképző intézményt. Az Institutumban tanító tanárok irodalmi munkássága igen jelentős volt.

DUGONICS ANDRÁS 1793-ban megírt gyakorlati földmérés-tana, amelynek címe: "A' Tudákosságnak Második Könyve A' földmérés /Geometria/" az első földmérés-tan könyv. Dugonics azért írta matematikai művét magyarul, mert - amint írta - "a német nyelv sohasem oly alkalmas a tanulmányoknak a' ki-magyarázásában, mint a magyar nyelv." Könyvében Dugonics a geometriát "a' huzamos mekkoraságnak tudománya"-ként definiálta.

Az egyetem első gyakorlati geometriáját RAUSCH FERENC írta. Ez a könyv azonban latinul jelent meg. Ugyancsak Rausch írta az egyetem építészeti szakkönyvét is 1799-ben.

Az első magyar nyelvű geodéziai könyv egy évvel a szabadságharc előtt jelent meg. Szerzője: PETZELT JÓZSEF, az Institutum gyakorlati mértan tanára.

A mechanikával az első magyar műszaki egyetemen mostohán bántak; e tantárgy csak a fizika függelékeként szerepelt. HORVÁTH JÁNOS fizikus 1782-ben megjelent latinnyelvű mechanikája korának jelentős szakkönyve volt.

Az 1794-ben megjelent "Technologia Oeconomia"-t MITTERPACHER LAJOS tanár írta. Ő volt az Intézet első, de egyben utolsó tanára is, aki technológiai tankönyvet adott hallgatóinak. Az Institutum utolsó tanára, aki mechanikát adott elő, JEDLIK ÁNYOS volt. Ő már magyar nyelvű jegyzeteket adott hallgatóinak. Fodor Ferenc - aki az Institutum Geometricumról írt tanulmányában részletesen foglalkozott az egyetem tananyagával és tanáraival - megállapította, hogy az Intézet tananyagá, így könyvei is, majd minden tárgyból, főleg elméletiek voltak, igen kevés gyakorlati utasítással.

200 ÉV JELENTŐS SZAKIRÓI

A magyar tudósok között igen nagy számban voltak olyanok, akiknek könyvei az ország határán kívül is jelentősek voltak. Ezek közül néhányat felsorolunk:

MARÓTHY GYÖRGY /1715-1744/ 1743-ban megjelent könyve a legjobb magyar nyelvű aritmetika volt.

A
MENNYKÖNEK
MIVOLTÁRÓL,
'S
ELTAVOZTATÁSÁRÓL
VALÓ

BÖLTSELKEDES,

MELLYET
DEÁK NYELVEN ÍRT,
ÉS MOST
FELES MÁSOLÁSOKKAL,
ÉS TOLDALÉKOKKAL
MEGJONNITOTT

MAKÓ PAL,

MAGYARÁZTA PEDIG
RÉVAI MIKLÓS.

551.594.22(093.32)

NASODLAT
A OLIV. MUSEUM
SZÉCH. ORSZ.
KÖNYVTÁRBÓL

POSONYBAN, & KASSÁN,
LANDERER MIHÁLY

kiskönyvtárral és
1782.

© 57040.

AZ UTAK', ÉS UTSZAK'

ÉPÍTÉSÉNEK

MÓDJA, 49665

MELLYET ÍRT

GAUTIER UR, 1553

Franciai Országban Királyi Indzsener, és a'
Hidak', Töltések', Ország-Urak', 's Városi
Utfraknak Inspektora.

MOSTAN PEDIG,

Háznál jegyzetfekkel meg-bővítve, és áruka-
ges Táblákkal meg-ékesítve

Magyarul ki-adott

KOVÁTS FERENTZ

M. O. E.

Mathematikus.

POSONYBAN, & KASSÁN,
LANDERER MIHÁLY

kiskönyvtárral és
1778.

A M. KIR. SZABADALMI HIVATAL

599 *Physikalische Abhandlung*
von den Eigenschaften
des

Donner's,

und den Mitteln
wider das

Einschlagen.

Berfasst

von Hrn. Rato v. Kretzsch,

Prot. Apost. und Lehrer der mathematischen
Wissenschaften in dem k. k. Josephinum,

aus

von Joseph Eden von Stren

alsen Professor in der kaiserlichen Schule.

NASODLAT
A M. KIR. SZABADALMI
HIVATAL
KÖNYVTÁRBÓL

Sechste Auflage.

WIEN,

gedruckt bey Johann Thomas Edler von Trattner,
k. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler und Buchbesitzer.

551.594.2

621.316.98

1775

H 1348.

- BENKŐ FERENC** /1745-1816/ 1786-ban közzétett "Magyar Mine-
rológiá"-ja az első magyar nyelvű ásványtan
könyv.
- SIPOS PÁL** /1759-1815/ matematikai műveivel emelkedett
ki.
- BÓLYAI FARKAS** /1775-1856/ Tentamenje, és
- BÓLYAI JÁNOS** /1802-1860/ Appendixe világviszonylatban el-
sőrendű mű.
- BESZÉDES JÓZSEF** /1786-1852/ egyike az első és legterméke-
nyebb műszaki íróknak, mintegy 19 érteke-
zést írt a vízépités tárgyköréből.
- VÁSÁRHELYI PÁL** /1795-1846/ vízépitési szakkönyve német és
latin nyelven jelent meg.
- DEBRECZENI MÁRTON** /1802-1851/ a XIX. század első felének
külföldön is elismert legjelesebb bányá-
mérnöke, mint szakíró igen sokat alkot-
ott, de munkái kiadatlanok maradtak.
- IRINYI JÁNOS** /1817-1895/ nevét a gyufagyártással kapcso-
latban ismerjük csak, pedig a vegyészet terén
írt nagyjelentőségű szakkönyvei révén is be-
írta nevét a műszaki kultúra aranykönyvébe.
- PÉCH ANTAL** /1822-1895/ bányamérnök, az első német-magyar
bányászati szakszótár megírásával alkotott
maradandót.
- KERPELY ANTAL** /1837-1907/ fémkohász magyar és német folyó-
iratokban és szakkönyvekben kifejtett műkö-
désével magára vonta az egész világ szakem-
bereinek figyelmét.
- ÖÖTVÖS LÓRÁND** /1848-1919/ a legnagyobb magyar fizikus, tu-
dományos szakműveit az egész világ nagyra
értékeli.
- WARTHA VINCE** /1849-1914/ vegyész, az ásványtan terén írt
szakkönyve érdemel figyelmét.
- BÁNKI DÓNÁT** /1859-1922/ nemcsak gyakorlati munkája, ta-
lálmányai, hanem elméleti művei is világhírű-
ek. 120 cikke, illetve könyve jelent meg
bel- és külföldön.

Ismételjük, hogy csak néhány nevet ragadtunk ki a régi
magyar műszaki irodalmat gazdagítók sorából.

A MŰSZAKI IRODALOM PROPAGANDÁJA

A műszaki irodalom propagandája, amiről manapság oly sok szó esik, nem új törekvés Magyarországon. KOVÁCS FERENC matematikus 1778-ban egyik könyvének /lásd: Képmelléklet/ előszavában a következőket írta:

"Vallyon ugyan nem volna-é jó nálunk- is e végre az Héti újdágoknak nyelvünkön való nyomtattatásának béhozása s felállítása? hogy így költség nélkül akár ki a maga Közjóra tzelző akár melly dolgok körül tett gondolatit közönségesse tehetné? De ki vált, vallyon nem szolgálhatna-é ez legalább a Házi és Mezei Gazdaságnak /melynek virágzóbb állapotra való vitelésben, olly fáradhatatlanul munkálkodik ma a Felséges udvar/ valamiben előmozdítására? mellyek által, az azok közül vagy a Gazdaság elő-mozdítására felállitatott Társaságok, vagy magok a föld mivelők által tett próbák, tapasztalások és jegyzések, mindennekkel közöltetnének."

A javaslat akkortájt nem valósult meg. A tudósok féltve őrizték tudományukat, a feltalálók, újítók módszereiket, és igen gyakran újra fel kellett találni azt, amit már előzőleg feltaláltak, mert a tudás "almáját" bizony hét lakat alatt őrizték. Azt pedig, hogy egy-egy találmány kidolgozásához szakirodalmat is használtak, egyenesen eltitkolták a feltalálók.

A műszaki irodalom multjából a közelmultban érdekes adatra bukkantak az Országos Műszaki Könyvtárban. KATONA DIENES a "bölcselkedés" doktora 1839-ben tette közzé nyomtatásban találmányát: "Honi indigó. Fől találta gyártása szereit és az indiaival egyenlőségét festett remekkel és festő mesterek pecsétes bizonyítványaival megerősítve." címen. A találmány nyilvánosságra hozatala is szót érdemel, de különösen érdekes annak 11. pontja, amelyben a szerző a következőket írta:

"Kalocsán 1831-ben az Érseki gazdag könyvtárból használván Krünitz Encyclopaediáját Müller Kertészi nagy szótárát, utazásuk leírásait, az Aegyptosú, és Bonavistai Afrikaiaktól tanultam azt, hogy az Anilin a szárai is indigó tartalmu."

Katona Dienes tehát megírta, hogy a szakirodalom segítségével jutott el felfedezéséhez, és ezzel szinte felhívta az olvasót, hogy tanulmányozza a szakirodalmat, tanulhat, feltalálhat, újíthat belőle.

A magyar műszaki irodalom multjából csak szemelvényeket adtunk, annak történetével még nem foglalkozott senki, pedig érdemes volna összegyűjteni mindazoknak a nevét és műveit, akik hozzájárultak a magyar műszaki haladás történetéhez, ahhoz, hogy a magyarság a műszaki tudományok terén is világszerte megérdemelt hírnevet szerzett magának.

Pap János

- x - x - x -

A MŰVELT NÉP június 17. számában Nemes Dezső "Építsük fel az új nemzeti könyvtárat" című cikkében a következőket írja:

"A könyvtárügy fejlődése...most még erőteljesebben igényli az új Nemzeti Könyvtárat is. Körülbelül 100.000 köbméter térfogatu, nagyszabásu épületről van szó, amely akár a Tudományos Akadémiával szemben levő üres telken, akár a főváros más helyén nyerhetne méltó elhelyezést. Megépítése belekerülne mintegy 40 - 50 millióba, ez pedig nagy összeg. Ugy gondolom azonban, hogy a második ötéves terv negyedik és ötödik évében felépíthetnénk az új Nemzeti Könyvtárnak egyik részét, s ez lehetővé tenné a legégetőbb szükségletek kielégítését; magában foglalná az új olvasótermek egy részét és megfelelő raktározási helyiségeket a legkeresettebb könyvek kellő számu elhelyezésére. A harmadik ötéves terv első két-három évében a kultura eme új palotájának építését tovább folytathatnánk és befejezhetnénk. Ezért azt javasolom, hogy a második ötéves terv kulturális beruházásainak keretéből az ötéves terv negyedik és ötödik évében fordítsunk 15-20 millió forintot az új Nemzeti Könyvtár első, főleg olvasótermi részlegének felépítésére."